

Ιστορική προσέγγιση της ΝΑ Ευρώπης

Με τις ειδικές αναφορές στην ΝΑ Ευρώπη, ήδη από το πρώτο αυτό μέρος, γίνεται σαφές ότι οι σχέσεις *ανάπτυξης-υποανάπτυξης* — που αποδίδονται με την διαλεκτική της φτώχειας — στηρίζουν πάντα την αναγωγή τους στον χώρο αυτό, τον ιστορικά και πολιτισμικά ενιαίο με την ευρύτερη έννοια. Έτσι, οι ιστορικές αναφορές του πρώτου μέρους — το οποίο εισάγει σε γενικότερα στοιχεία οικονομικής και κοινωνικής εξέλιξης στον παγκόσμιο χώρο, στοιχεία που αποτελούν προϋπόθεση των ειδικών αναφορών του τρίτου — βρίσκουν την συνέχισή τους στο τρίτο μέρος που προσεγγίζει τα σύγχρονα προβλήματα.

Στα πλαίσια της διερεύνησης της ΝΑ Ευρώπης, οι ειδικές αναφορές επικεντρώνονται συχνά στην Χερσόνησο του Αίμου. Για τις χώρες της καταγράφονται πολλές μεταβλητές. Η χερσόνησος αυτή θεωρείται προέκταση της Καθ' Ημάς Ανατολής, του πυρήνα του ελληνικού πολιτισμού σε όλες του τις εκφράσεις από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Η Χερσόνησος του Αίμου

Χερσόνησος του Αίμου (ΧτΑ) είναι το ελληνικό της όνομα. «Αίμος» ονομάζεται η οροσειρά/ραχοκοκαλιά της χερσονήσου με κατεύθυνση από ΒΔ προς ΝΑ. Η τουρκική απόδοση «Βαλκάνια», που επικράτησε, αποδίδει την υψηλή δασώδη οροσειρά μόνο του ανατολικού Αίμου. Η οροσειρά αυτή αποτελεί τμήμα εκείνης που αρχίζει με τα Καρπάθια και καταλήγει στην Θράκη. Θεωρείται ότι η ΧτΑ περιέχει την γεωγραφική περιοχή μέχρι (συμβατικά) και την Ουγγαρία. Το αυστηρό όριο της χερσονήσου στον βορρά αποτελούσε ο ποταμός Δούναβης και ο κάτω ρους του Σαύα (που συναντά τον Δούναβη σε σημείο πριν το Βελιγράδι), ειδικότερα δε οι εκβολές του Δουνάβεως (στόμιο Κίλιας) και η πόλη Φιούμη (βλ. περισσότερα Μοσχόπουλος 1928, σελ. 537-544). Το όριο διευρύνθηκε γεωγραφικά προς βορράν, λόγω ιστορίας, γεγονότων, συνθηκών.

Σχετικοί είναι οι χάρτες 1 και 2. Ο πρώτος, γεωφυσικός, δίνει τα όρια της χερσονήσου. Ανάλογος είναι και ο δεύτερος χάρτης με την γεωγραφική θέση της χερσονήσου στην Ευρώπη.

Γενικά, με τον όρο «Βαλκάνια», που είναι και η επικρατέστερη μέχρι σήμερα ονομασία της χερσονήσου, δεν υποδηλώνεται συγκεκριμένη χώρα, αλλά

περιοχή μεταξύ Ανατολής και Δύσης, χαρακτηρίζεται δε ως «ηφαίστειόν τι πολιτικόν, έτοιμον πάντοτε προς έκρηξιν» (Μοσχόπουλος ό.π., σελ. 537). Ο χαρακτηρισμός αυτός, διατυπωμένος από το 1928, ισχύει μέχρι σήμερα για την περιοχή της ΧτΑ. Με δεδομένες δε τις τρέχουσες συνθήκες και συγκυρίες, ο χώρος φαίνεται να προδιαγράφεται ως πεδίο αναμέτρησης ισχύος σε διεθνές επίπεδο.

Η μακρά στις χώρες αυτές τουρκική κυριαρχία, με σοβαρές επιπτώσεις στην πορεία πολιτισμικής και οικονομικής-κοινωνικής ανάπτυξης των περιοχών, οι εξισλαμισμοί ολόκληρων περιοχών και χωριών (Βοσνία, Αλβανία), προσέδωσαν στα Βαλκάνια χαρακτήρα ιδιάζοντα. Όπως αναφέρθηκε, δεν υπάρχει σαφής γραμμή διαχωρισμού των χωρών αυτών, διότι εντός των ίδιων κρατών, π.χ. της πρώην Γιουγκοσλαβίας (Νοτιοσλαβίας) και της Ρουμανίας, υπάρχουν χώρες που θεωρούνται ότι ανήκουν στην Κεντρική Ευρώπη (Κροατία, Τρανσυλβανία, Βουκοβίνα κ.ά.), ενώ για το υπόλοιπο ισχύει αποκλειστικά ο χαρακτηρισμός «Βαλκάνια».

Άλλοτε υποστηριζόταν ότι τα Βαλκάνια αρχίζουν από την Βιέννη (εκδοχή όχι σωστή), με βάση το δεδομένο ότι η Βιέννη ήταν ο τελευταίος σταθμός της κατακτητικής προέλασης των Τούρκων προς την Ευρώπη. Επειδή, όμως, οι καταληφθείσες από τα οθωμανικά στρατεύματα επαρχίες της τέως αυστρουγγρικής μοναρχίας λειτουργούσαν ως ευνομούμενες περιοχές, είχαν παύσει πλέον αυτές να θεωρούνται από τους ξένους ως τμήμα των Βαλκανίων.

Οι συνθήκες μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο περιέλαβαν εντός των πολιτικών ορίων της Γιουγκοσλαβίας και της Ρουμανίας όλους τους λαούς, θεωρώντας αυτούς ομαίμονες μαζί με ορισμένες μειονότητες. Έτσι επεξέτειναν, τουλάχιστον πολιτικώς, τα όρια των Βαλκανίων πέραν του Δουνάβεως και του Σαύα, με αποτέλεσμα, στην περίπτωση ενασχόλησης με τα Βαλκάνια, ο μελετητής να οφείλει να ασχοληθεί και με την ευρύτερη περιοχή, δηλαδή την περιοχή πέραν των φυσικών ορίων της Βαλκανικής χερσονήσου (Μοσχόπουλος ό.π.).

Ως προς το όνομα της χερσονήσου, υπήρξαν στην εξέλιξη του χρόνου πολλές παραλλαγές:

Τα διάφορα ονόματα η χερσονήσος τα έλαβε είτε από τους πολιτισμούς που αναπτύχθηκαν στο έδαφός της, είτε από τους λαούς. Επί αιώνες ήταν γνωστή ως «Ελληνική χερσονήσος» (Peninsule Hellénique ή Peninsule Grecque). Στην διάρκεια μακρών ιστορικών περιόδων οι λαοί της χερσονήσου επι-

σκιάζονταν από το ελληνικό έθνος. «Ακόμη και υπό την άλλη μορφήν, την του βυζαντινού πολιτισμού, ο ελληνισμός, αφήσας βαθέα τα ίχνη της διαβάσεώς του εις όλας τας από του Ίστρου μέχρι του Ταινάρου και του μυχού της Αδριατικής και του Ευξείνου χώρας, προσέδωκεν εις αυτήν το όνομα Βυζαντινή χερσόνησος, ενώ άλλοι, εις την μελέτην του ρωμαϊκού μάλλον ενδιατρίβοντες πολιτισμού, απεκάλουν αυτήν Ρωμαϊκήν χερσόνησον και άλλοι, συγχέοντες ίσως τους Ιλλυριούς προς τους κατόπιν επελθόντας λαούς, εκάλουν αυτήν Ιλλυρικήν χερσόνησον» (Μοσχόπουλος ό.π., σελ. 537).

Σε παλαιότερους χρόνους γεωγράφοι και χαρτογράφοι ονόμαζαν την Βαλκανική «το Κράτος του Μεγάλου Τούρκου», άλλοι δε πάλι «Ευρωπαϊκή Τουρκία», μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνας, αν και η Δαλματία και το Μαυροβούνιο είχαν παύσει πλέον να εξαρτώνται από την Τουρκία. Πρώτος ο Γερμανός Zeune εισήγαγε το 1808 (1809 στην βιβλιογραφία) το όνομα Balkanhalbinsel ή Haemushalbinsel (Zeune 1809. Για το ιστορικό του ονόματος βλ. Βουέ 1840, και Sekulić 1999, σελ. 78-92).

Αφότου όμως η Ελλάς και η Σερβία ανέκτησαν την ανεξαρτησία τους, ιδίως από το 1878, όταν οι κτήσεις της Τουρκίας στην Ευρώπη περιορίσθηκαν σε μικρό μέρος της χερσονήσου, εξακολούθησε η χρήση του όρου «Ευρωπαϊκή Τουρκία», ωστόσο βαθμιαία εξέλιπε, διότι η νέα εδαφική και πολιτική κατανομή, καθώς και η αφύπνιση της συνείδησης των σλαβικών λαών ανάγκασαν τους γεωγράφους να αναζητήσουν άλλο όνομα ανταποκρινόμενο προς τα κυριότερα γνωρίσματα της χώρας.

Οι Έλληνες ονομάζουν την χερσόνησο «Χερσόνησο του Αίμου», αλλά για τους ξένους επεκράτησε η ονομασία «Χερσόνησος των Βαλκανίων». Πρόκειται για πλάνη, (πλάνη ως προς το όνομα κατά τον Μοσχόπουλο, βλ. Μοσχόπουλος ό.π., σελ. 538), διότι οι Τούρκοι δεν ονομάζουν έτσι όλον τον Αίμο, αλλά το ανατολικό και χαμηλότερο μέρος της οροσειράς που οι Βούλγαροι ονομάζουν Stara Planina=γηραιό όρος). Από τους αρχαίους χρόνους ο Αίμος αποτελούσε την βασική οροσειρά της χερσονήσου. Οι γεωγραφικές γνώσεις για την ΧτΑ συμπληρώθηκαν τέλος 19^{ου} αιώνας (οροσειρές, όρη, κοιλάδες, βαθύπεδα κλπ).

Με την καθιέρωσή του, ο όρος «Βαλκάνια» απέκτησε πολιτική χροιά, αν και ο αρχικός σκοπός του Zeune ήταν να δώσει όνομα στην χερσόνησο, όπως η Ιταλική και η Ιβηρική. Αποτέλεσμα ήταν να επιβληθεί ο όρος και να ατονήσει ο αρχικός ελληνικός, εκείνος της *Χερσονήσου του Αίμου*, της οροσειράς με τα τόσα παρακλάδια που διατρέχει όλη την χερσόνησο.

Χάρτης 1. Γεωφυσικός χάρτης της Χερσονήσου του Αίμου.

Πηγή: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b6/Balkan_topo_en.jpg
(17.3.2012)

*Η ονομασία FYROM προστέθηκε από την συγγραφέα.

Οι επιστήμονες, ακούγοντας τους Τούρκους να αναφέρονται στο όνομα Βαλ-
καν, γενίκευσαν τον όρο για όλη την χερσόνησο. Η πλήνη επιχειρήθηκε να
διαγραφεί με την εισαγωγή του όρου «Νοτιοανατολική Ευρωπαϊκή χερσό-
νησος» ή, γενικότερα, «ΝΑ Ευρώπη». Ωστόσο, ο όρος Βαλκανική χερσόνησος
ή Βαλκάνια, κυρίως στα πλαίσια της πολιτικής πρακτικής, βρίσκεται σε ευ-
ρεία χρήση.

Η μορφολογική πολυμορφία της χερσονήσου επηρεάζει και το κλίμα της. Το
γνώρισμα της κλιματικής πολυμορφίας είναι αντίστοιχο εκείνου των λαών
της. Ίσως πρόκειται για το πλουσιότερο τμήμα όλης της Ευρώπης σε πολιτι-
σμικά (και όχι μόνο) γνωρίσματα.

Χάρτης 2. Η θέση της Χερσονήσου του Αίμου στην Ευρώπη.

Πηγή: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/14/Balkanpeninsula.png>
(17.3.2012)

Εθνολογικά – Ιστορικά στοιχεία της Χερσονήσου του Αίμου

Η πρώτη σημαντική εισβολή στην χερσόνησο ξένων φύλων στην πρώτη περίοδο του Μεσαίωνα είναι αυτή των σλαβικών φύλων. Αναφέρεται ως σημαντική, διότι επηρέασε την εθνογραφική και πολιτική δομή της Βαλκανικής Χερσονήσου. Οι επιδρομές και η κάθοδος τον 6^ο αιώνα των Σλάβων είχαν ως αποτέλεσμα νέες εδαφικές διαιρέσεις. Οι επιδρομές δεν ήσαν της έκτασης των επιδρομών που έζησε η Δυτική Ευρώπη. Η σπουδαιότερη εισβολή την οποία έζησε η Βαλκανική ήταν εκείνη των Τούρκων κατά τα τέλη του 14^{ου} αιώνα (1371 η πρώτη νίκη των Τούρκων επί των Σέρβων όχι μακριά από

την Αδριανούπολη, 1389 καταστροφή του Κοσσυφοπεδίου). Αποτέλεσμα ήταν ο εξισλαμισμός σε μεγάλο βαθμό στην Βοσνία και Αλβανία των ελληνικών και σλαβικών πληθυσμών, αλλά και οι μεγάλες μετακινήσεις πληθυσμών, από τους οποίους άλλοι παρέμειναν μέσα στα φυσικά όρια της χερσονήσου, ενώ άλλοι τα υπερέβησαν, εγκατασταθέντες σε χώρες πέραν του Δούναβη, στην Δαλματία, στην Τρανσυλβανία, στην μεσημβρινή Ρωσία. Σερβοκροάτες και Αλβανοί, περνώντας την Αδριατική, μετανάστευσαν στην Ιταλία, πολλοί δε Αλβανοί κατέβηκαν στην Ελλάδα.

Μετά την κάθοδο των Σλάβων τον 6^ο αιώνα, ήλθαν και εγκαταστάθηκαν τον 7^ο αιώνα οι Σερβοκροάτες στην Κροατία, Σερβία, Βοσνία, Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο και Βόρεια Αλβανία. Τον 7^ο αιώνα οι Βούλγαροι, λαός τουρανικής καταγωγής, πέρασαν τον Δούναβη και υπέταξαν τους Σλάβους, αλλά αφομοιώθηκαν από αυτούς αποδεχόμενοι και την γλώσσα τους. Επακολούθησαν οι πόλεμοι των Βουλγάρων με το Βυζαντινό κράτος. Τον 12^ο αιώνα οι Σέρβοι πέτυχαν την εθνική τους ενότητα υπό τον Στέφανον Νεμανύα (1169-1175), ιδρυτή της δυναστείας των Νεμανιδών. Το σερβικό αυτό κράτος καταλάμβανε μεγάλη έκταση τον 14^ο αιώνα επί Στεφάνου Δουσάν, τότε δε και οι Αλβανοί αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν στον νότο της χερσονήσου. Μετά τον θάνατο του Δουσάν το κράτος περιέπεσε σε αναρχία και διαλύθηκε (για τις εγκαταστάσεις των λαών βλ. περισσότερα Μοσχόπουλος ό.π., σελ. 541, 543).

Τουρκική κατάκτηση

Η παρακμή της βυζαντινής αυτοκρατορίας προετοίμασε το έδαφος για την επικράτηση των Οσμανιδών Τούρκων. Ο χάρτης 3 δίνει την κατανομή της Βυζαντινής αυτοκρατορίας σε θέματα στις αρχές του 11^{ου} αιώνας.

Το 1356 οι Τούρκοι κατέλαβαν την Καλλίπολη. Το 1361 ο σουλτάνος Μουράτ Α΄ εγκατέστησε την πρωτεύουσά του στην Αδριανούπολη, το δε 1389 κρίθηκε οριστικά η τύχη των σλαβικών κρατών με την ήττα των Σέρβων και των συμμάχων τους στην μάχη του Κοσσυφοπεδίου. Το βουλγαρικό κράτος εξέλιπε μετά την άλωση του Τυρνάβου από τους Τούρκους το 1393. Το ίδιο έτος κατακτήθηκε και η Μεγάλη Βλαχία. Επί Μεχμέτ Β΄ του Πορθητού (1451-1481) ολοκληρώθηκε η κατάκτηση ολόκληρης της Βαλκανικής από τους Τούρκους. Το Δεσποτάτο/Κράτος της Ηπείρου είχε υποκύψει από το 1449, το Δουκάτο των Αθηνών το 1456, το μεγαλύτερο μέρος της Βοσνίας υποτάχθηκε το 1463, η ηρωική αντίσταση των Αλβανών υπό τον Γεώργιο Καστριώτη, τον λεγόμενον Σκενδέρβη (Ισκεντέρ βέη), δεν απέτρεψε την

Χάρτης 3. Κατανομή της Βυζαντινής αυτοκρατορίας σε Θέματα/1025.

Πηγή: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Byzantine_Empire_Themes_1025-en.svg (20.2.2012)

συντριβή το 1466 με την άλωση της Κρόϊας, η δε επικράτηση των Ενετών στα παράλια της Αδριατικής έληξε με την άλωση της Σκόδρας το 1478. Ήδη είχαν αλωθεί η Κωνσταντινούπολις το 1453 και η Τραπεζούς το 1461. Μόνο το ορεινό Μαυροβούνιο και οι Ιταλικές πόλεις των παραλίων της Αδριατικής διέφυγαν την δουλεία.

Οι χώρες/περιοχές που μετά το 1699 συνέχισαν να υπόκεινται στους Τούρκους ήσαν οι εξής: Βουλγαρία, Σερβία (εκτός Βοϊβοντίνης), Μολδαβία, Βλαχία, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Αλβανία, Μακεδονία, Θράκη, Ήπειρος, Κεντρική Ελλάδα και Πελοπόννησος. Η Βοϊβοντίνη και η Τρανσυλβανία δεν θεωρούντο τμήματα της Βαλκανικής. (βλ. σύνοψη στο: Wikipedia 2010).

Από τον 18^ο αιώνα άρχισε η εξασθένηση της οθωμανικής αυτοκρατορίας μέσω του σχηματισμού ημιανεξάρτητων σατραπειών (πασαλίκια, όπως των Ιωαννίνων του Αλή πασά). Το έτος 1821 σηματοδότησε την επανάσταση των Ελλήνων. Την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Ελλάδος ακολούθησε η ανάλογη για την Σερβία. Με μια αναβολή λόγω του Κριμαϊκού πολέμου, 1854-1856 (τότε που η Αγγλία και η Γαλλία βοήθησαν την Τουρκία εναντίον της Ρωσίας), συνετελέσθη κατά τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877-78 ο

πρώτος μεγάλος διαμελισμός της Τουρκίας. Δια της Συνθήκης του Βερολίνου (13 Ιουλίου 1878) ιδρύθηκε η Βουλγαρία ως ηγεμονία και η Ανατολική Ρωμυλία ως αυτόνομος επαρχία, αναγνωρίστηκαν ως ανεξάρτητα κράτη η Ρουμανία και η Σερβία, μεγεθύνθηκε το Μαυροβούνιο, η Ελλάς έλαβε την Θεσσαλία και μέρος της Ηπείρου, η Δοβρουτσά δόθηκε στην Ρουμανία έναντι της Βεσσαραβίας η οποία προσαρτήθηκε στην Ρωσία, η Βοσνία και Ερζεγοβίνη παραδόθηκαν προς διοίκηση στην Αυστροουγγαρία, το δε 1885 η Βουλγαρία κατέλαβε την Ανατολική Ρωμυλία, προκαλώντας τις δίκαιες διαμαρτυρίες της Ελλάδος και της Σερβίας λόγω της διατάραξης της ισορροπίας των Βαλκανίων. Επακολούθησε ο Σερβοβουλγαρικός πόλεμος, στον οποίο ηττήθηκαν οι Σέρβοι και υπέγραψαν την Συνθήκη του Βουκουρεστίου, ενώ στα ελληνο-τουρκικά σύνορα εξελίσσονταν συμπλοκές που απείλησαν πόλεμο, τον οποίο πρόλαβαν οι πιέσεις των Μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων σε βάρος της Ελλάδος (βλ. περισσότερα Νικολάου 1996, και Μοσχόπουλος ό.π., σελ. 543).

Σχετικοί με τον διαμελισμό της οθωμανικής αυτοκρατορίας είναι οι χάρτες 4 και 5. Ο πρώτος δίνει την εθνολογική δομή της χερσονήσου. Ο δεύτερος δίνει τις πολιτικές αλλαγές και τον διαμελισμό του οθωμανικού κράτους με βάση την Συνθήκη του Βερολίνου του 1878. Για σύγκριση δίνεται και η κατάσταση με βάση την Συνθήκη του Παρισιού του 1856.

Το 1896-1897 έγινε η επανάσταση στην Κρήτη, και ο ελληνοτουρκικός πόλεμος κατέληξε στην νίκη των Τούρκων. Επακολούθησαν τα γεγονότα της Μακεδονίας με τους Βαλκανικούς πολέμους και την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης το 1912.

Το 1908 η Αυστροουγγαρία προσάρτησε την Βοσνία και Ερζεγοβίνη, η δε Βουλγαρία ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο Βασίλειο. Οι Σέρβοι με την υποστήριξη της Ρωσίας ζήτησαν την ανάκληση της προσάρτησης της Βοσνίας. Απεσοβήθη ο κίνδυνος πολέμου, διότι η Ρωσία, πεισθείσα από την Γερμανία, υποχώρησε, η δε Τουρκία αναγνώρισε την προσάρτηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης στην Αυστροουγγαρία δια του πρωτοκόλλου της Κωνσταντινουπόλεως της 26^{ης} Φεβρουαρίου 1909. Για την εξομάλυνση της κατάστασης συνήφθη η συμμαχία των Βαλκανικών κρατών (Ελλάδος, Σερβίας, Βουλγαρίας, Μαυροβουνίου), τα οποία κήρυξαν τον πόλεμο κατά της Τουρκίας (Νικολάου ό.π., και Μοσχόπουλος ό.π., σελ. 543). Το 1908 το κίνημα των Νεοτούρκων έμελλε να οδηγήσει στην λήξη της Οθωμανοκρατίας, στην επικράτηση των Νεοτούρκων και, στην συνέχεια, στην Μικρασιατική καταστροφή του 1922.

Οι μετακινήσεις πληθυσμών ήσαν ίδιο γνώρισμα της χερσονήσου. Συνεχίσθηκαν καθ' όλη την διάρκεια της τουρκοκρατίας, ενώ μετά την απελευθέρωση της Σερβίας συνεχίσθηκαν στο ανατολικό και νότιο τμήμα της χερσονήσου. Σταμάτησαν προσωρινά μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο με βάση την συμφωνηθείσα μεταξύ Ελλάδος και Βουλγαρίας εθελουσία μετανάστευση των εκατέρωθεν ομοεθνών πληθυσμών (Gibbons 2008) και, στην συνέχεια, με βάση την ανταλλαγή των πληθυσμών του 1923-24 μετά την Μικρασιατική καταστροφή. Είχε ήδη προηγηθεί το 1914 η βίαιη μερική έξωση των Ελλήνων της Θράκης και της Ιωνίας.

Χάρτης 4. Εθνολογική δομή της Χερσονήσου του Αίμου/1877.

Πηγή: http://wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ed/Edward_Stanford_1877.jpg
(20.2.2012)

Χάρτης 5. Διαμελισμός του οθωμανικού κράτους με βάση τις Συνθήκες Παρισιού/1856 και Βερολίνου/1878.

Πηγή: http://balkan.fabian-vendrig.eu/fileadmin/Balkans/maps/balkans_1912.jpg
(20.2.2012)

Οι λόγοι μετακίνησης ήσαν διάφοροι: πολιτικοί, οικονομικοί, λόγοι ασφάλειας, παιδομάζωμα (καταργήθηκε το 1676, ωστόσο η νεότερη ιστορία έμελλε να το επαναφέρει με άλλα κίνητρα και άλλη μορφή). Οι Έλληνες κατέφευγαν στα βουνά, οι δε Σέρβοι προς βορράν, συμπράττοντες με τους Αυστριακούς στην διάρκεια των αυστροουγγρικών πολέμων, ελπίζοντας στην υποστήριξή τους για την ελευθερία τους. Το 1689 ο αυστριακός στρατός προχώρησε μέχρι τα Σκόπια και το Ιπέκιο (Πέτσι). Όταν αποσύρθηκαν οι Αυστριακοί, 40.000 σερβικές οικογένειες, κυρίως αστικός πληθυσμός, με επικεφαλής τον Πατριάρχη Ιπεκίου Αρσένιο Τσερνόγεβιτς μετανάστευσαν πέραν του Δουνάβεως στην Συρμία, στην Μπάτσκα και στο Βανάτο. Άλλη αιτία μεταναστευτικών κινήσεων ήσαν και οι ορδές των λεγόμενων Κιρτζαλήδων, αρπακτικών επιδρομών, κυρίως Αλβανών, οι οποίοι περιστοίχιζαν τους σατράπες της τουρκικής διοίκησης, τον Παζβάνογλου του Βιδινίου και τον Αλή πασά της Ηπείρου (για μετακινήσεις/μεταναστεύσεις βλ. Μοσχόπουλος ό.π., σελ. 541).

Οι μεταναστεύσεις ήσαν μαζικές και συνεχείς. Στην θέση των μεταναστευόντων έρχονταν πληθυσμοί αλλόγλωσσοι και αλλοεθνείς. Όλες αυτές οι μετακινήσεις, από την κάθοδο των Σέρβων και μετέπειτα, διαμόρφωσαν μιαν ανάμεικτη εθνογραφική σύσταση. Οι μετακινήσεις ήσαν λιγότερες στην Βουλγαρία από ό,τι στην Σερβία.

Κατά την διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων υπήρξε εισροή Βουλγάρων στην Δυτική και Ανατολική Θράκη, καθώς και στην Μακεδονία, το ρεύμα όμως αυτό σταμάτησε με τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι περισσότεροι επανήλθαν στην Βουλγαρία είτε πριν είτε μετά την ανταλλαγή.

Τα εθνικά κράτη που δημιουργήθηκαν, χωρίς ο παράγοντας του έθνους να συσχετισθεί με τα δίκαια και δικαιώματα των εθνοτήτων στο μέλλον τους, στην ιστορία τους, στις μνήμες τους (παρά τις Συμβάσεις της Γενεύης του 1864 και του 1906), αποτέλεσαν το άλλο πρόσωπο των εθνικιστικών κινήματων. Έκτοτε, η διάσπαση και διαίρεση, σε συνάρτηση με τις μεγάλες μετακινήσεις/ανταλλαγές πληθυσμών, αποτέλεσαν τον άξονα της τρέχουσας πολιτικής.

Εθνογραφική διαίρεση

Οι μετακινήσεις πληθυσμών στην χερσόνησο διαμόρφωσαν ένα μωσαϊκό φυλών και εθνών (άλλωστε ο χώρος της ΝΑ Ευρώπης ήταν ιστορικά πολύμορφος φυλετικά), οι εγκαταστάσεις των οποίων δεν είχαν ποτέ σαφή όρια,

καθ' ότι δεν συνέπιπταν (και δεν συμπίπτουν) με τα γεωγραφικά όρια των κρατών. Ενδεικτικός του μωσαϊκού των λαών είναι ο χάρτης 6 του 1908, πριν την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης το 1912.

Ως προς την σχέση των φυλετικών/εθνογραφικών και γεωγραφικών ορίων, εξαίρεση, όπως επισημαίνει ο Μοσχόπουλος, αποτελεί στην προκειμένη περίπτωση η Ελλάς μετά την αναχώρηση των Τούρκων και των Βουλγάρων με την εθελουσία μετανάστευση βάσει της Σύμβασης του Νεϊγύ του 1919 και της Συνθήκης της Λωζάννης του 1923 που επέβαλε την ανταλλαγή των πληθυσμών με βάση το θρήσκευμα (Μοσχόπουλος ό.π., σελ. 542. Για Συνθήκες βλ. Νικολάου 1996). Έτσι εγκατέλειψαν την Ελλάδα και οι εξισλαμισθέντες Έλληνες της Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Ηπείρου, Κρήτης, και Μυτιλήνης.

Στην Ελλάδα δεν έμειναν μουσουλμάνοι. Από την ανταλλαγή εξαιρέθηκαν οι Ρωμιοί (Έλληνες ορθόδοξοι) της Κωνσταντινουπόλεως και των νησιών Ίμβρου και Τενέδου, καθώς και οι μουσουλμάνοι της Θράκης.

Σχετικό είναι το παράρτημα 1 του επόμενου κεφαλαίου. Είναι ενδεικτικό του τρόπου με τον οποίο δομείται η αλλοτρίωση συνειδήσεων και ταυτοτήτων, η οποία εξυπηρετεί πολιτικές σκοπιμότητες.

Στην Βουλγαρία υπάρχουν μερικοί οικισμοί Τούρκων. Στο τμήμα της άλλοτε ενιαίας Μακεδονίας, το οποίο εμπίπτει στην Σερβία, δύσκολος είναι ο διαχωρισμός των Σλάβων σε Σέρβους και Βούλγαρους. Όλους τους διεκδικούν και οι Σέρβοι και οι Βούλγαροι. Το 1928 ο Σλαβικός πληθυσμός στο σύνολό του υπερέβαινε τα 10.000.000 άτομα (βλ. Μοσχόπουλος ό.π.).

Κατά μήκος της Κροατίας και των Δαλματικών ακτών υπήρξε επιρροή λατινική και ανάλογες επιρροές στον πολιτισμό. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ένταξη των Σερβοκροατών στην Καθολική Εκκλησία. Οι ορθόδοξοι Σέρβοι κατοίκησαν το προ των Βαλκανικών πολέμων Σερβικό Βασίλειο, δηλαδή το σαντζάκι του Νόβι-Παζάρ και την ΒΔ Μακεδονία, το Μαυροβούνιο, την Ερζεγοβίνη και μέρος της Βοσνίας. Οι καθολικοί Κροάτες επικράτησαν στην Δαλματία, στην ΒΔ Βοσνία, στην Κροατία και στην Σλοβενία. Το Μαυροβούνιο κατοικήθηκε κυρίως κατά την τουρκική κατάκτηση τον 15^ο αιώνα. Οι Βούλγαροι, οι οποίοι προήλθαν από την ανάμειξη των πρώτων Σλάβων κατά τις σλαβικές εισβολές με επιδρομείς ουγγρο-φιννικής (τουρκο-μογγολικής) καταγωγής, κατοικούσαν το βασίλειο της Βουλγαρίας και μέρος της σερβικής Μακεδονίας, λίγοι δε βρίσκονται εγκατεστημένοι στην Ρουμανική Δοβρουτσά. Το 1928 ο συνολικός τους πληθυσμός ανερχόταν σε 4.000.000, εκτός λίγων

Χάρτης 6. Λαοί της Χερσονήσου του Αίμου/1908.

Πηγή: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b8/Volkbalk-1908.jpg>
(20.2.2012)

αποικιών στην Βεσσαραβία. Οι Ρουμάνοι κατοικούσαν στο δικό τους βασίλειο, στο οποίο υπήρχαν ουγγρικές και γερμανικές μειονότητες. Οι Αλβανοί κατοικούσαν στο δικό τους Αλβανικό βασίλειο. Εκτός των φυλών αυτών υπήρχαν και υπάρχουν και ορισμένοι Εβραίοι, οι περισσότεροι στην Θεσσαλονίκη, οι οποίοι ήλθαν από την Ισπανία. Επίσης υπήρχαν και υπάρχουν Αρμενικές παροικίες (βλ. Μοσχόπουλος ό.π.).

Το εδαφικό τμήμα το πιο ενδιαφέρον είναι αυτό της Μακεδονίας, διότι σ' αυτήν συγκεντρώθηκε κατά μέγα μέρος ο εθνολογικός αγώνας των λαών

της χερσονήσου (βλ. Μοσχόπουλος ό.π.), αλλά και διότι πρόκειται για το πλουσιότερο τμήμα της χερσονήσου σε ορυκτά, εκτός του ότι αποτελεί κόμβο για όλους τους τομείς στους οποίους αποβλέπουν οι σύγχρονες πολιτικές (ενεργειακό κλπ.).

Διαπιστώνεται ότι οι αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών στο ιστορικό παρελθόν είχαν απώτερο στόχο την αύξηση των εκάστοτε επιρροών στην Μακεδονία (βλ. Gibbons ό.π.), προκειμένου οι πληθυσμοί να αποτελέσουν παράγοντα ή μέσο εδαφικών/πολιτικών διεκδικήσεων για το μέλλον. Στην κατεύθυνση αυτή αναμφισβήτητα συνέβαλε η επικράτηση ομοιογενούς πολιτισμικού πλέγματος, έχοντας ως βάση κυρίως την γλώσσα. Από την τουρκική κατάκτηση τον 14^ο αιώνα, οι κύριες γλώσσες ήσαν η Ελληνική και η Τουρκική.